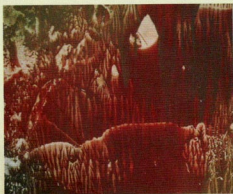

pláne

PRIBLIŽNE
ZAPAMÄTANÉHO

etela

farkašová

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Copyright © Etela Farkašová 2012

Illustrations © Kvetoslava Fulierová 2012

Cover design © Dušan Babjak 2012

© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,

Bratislava

e-mail: vsss@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV
spol. s r. o.

Etela Farkašová: Pláne / približne zapamätaného

Zodpovedná redaktorka Ingrid Skalická

Ilustrácie Kvetoslava Fulierová

Obálku s použitím ilustrácie Kvetoslavy Fulierovej

graficky spracoval Dušan Babjak

Sadzba a tlač ETERNA Press

Vydanie prvé

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-625-0

Etela Farkašová
PLÁNE
PRIBLIŽNE ZAPAMĀTANÉHO

etela

farkašová

pláne

PRIBLIŽNE
ZAPAMÄTANÉHO

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Kolisavý pohyb, rovnomerný klepot kolies, poloprázdne tiché kupé, za oknom mihotajúce sa stromy, strechy, polia, zvukovo-obrazové pozadie praspomienky, do ktorej možno situovať počiatok zapamätaného, presnejšie: iba pripomínaného, pamäť bola vtedy ešte iba nevyvinutým chumáčikom, do ktorého sa ukladali jemné vrstvičky videného, počutého, precitovaného, zárodokom zložitej schránky s množstvom cievok, na ktoré sa bude postupne navíjať všetko, čo prinesie čas.

Pribúdajúce šero zmäkčuje siluety postáv, vlak sa približuje k tunelu hneď za ohybom trate, nie, bolo to až za tunelom, povie po rokoch otec, ale mama si nedá vziať svoju pravdu, veľmi dobre si to viem predstaviť, hovorí presvedčivo, v podstate mi je ľahostajné, či pred alebo za tunelom, pomyslim si za každým, keď sa vracajú k tamtej spomienke, vidím to pred sebou, akoby to bolo včera, opakuje mama trpezlivo, no neústupčivo, vidím to spolu s ňou, akoby jej oko prestúpilo do môjho, jej myseľ do mojej, rušnovodič príbrzdzuje, spomalené obrázky za špinavým okenným sklom, spomalené, možno trochu ospanlivé, trochu napäté ticho, do ktorého sa vreže hlasné zvolanie sprievodcu, Ver-nár, a potom ešte raz, nemenej rezavé, nemenej hlasné zvolanie, zopár cestujúcich sa chystá vystúpiť, zopár ich čaká, aby nastúpilo, v týchto vojnových časoch cestuje len ten, kto naozaj musí.

My ostávame v kupé, cestujeme ešte ďalej, k príbuzným do Brezna, sľúbili, že nás prichýlia, evakuácia, tam, kde sme bývali doteraz, to prestalo byť bezpečné, moji rodičia nevedia, či to bude tam, kam smerujeme, bezpečnejšie, nevedia s určitosťou, ako bude postupovať front, ale rozhodli sa odísť, k miestu, kde pôsobili a kde ich vojna zachytila, ich neviazalo silnejšie puto, nemali tam korene ani príbuzenstvo, nebol dôvod zotrvať tam, kde sa onedlho,

ako sa dalo predpokladať, začne strieľať, najmä ak verili, že tam, kam mierime, to bude lepšie, predpokladám, že to bola najmä mamina predstava, sčasti azda iluzórna, vychádzajúca z nádeje, že uprostred príbuzenstva, v miestach, ktoré sa spájali s viac ako storočnou rodinnou históriou, nemôže byť nebezpečenstvo až také veľké, keby aj bolo, prítomnosť blízkych mu nedovolí prerásť isté hranice, nedovolí zaútočiť v plnej sile.

Ver-nár, zakričí sprievodca do tretice a vtedy sa to stane – z uzlíka perinky, plienok, košielky a všetkého ostatného, čo patrí k niekoľkomesačnému dieťaťu, sa ozve do tichého kupé nemenej hlasné Verrr-nárrr, to predĺžené rrr vraj znelo neuveriteľne prenikavo, dlho a naliehavo, jeho hlasitosť a naliehavosť rokmi v spomienkach rástla, zväčšovala sa, ale nepovšimnúť si ju nemohli ani vtedy, bolo to priveľmi nečakané, nepravdepodobné, akoby som tým zvolaním chcela preskočiť čas, posunúť sa v ňom o kúsok dopredu, alebo akoby som sa ním chcela zachytiť v neznáme, ktoré nás čakalo, potvrdiť si ním istotu (už nielen svoju), že toto rozhodnutie bolo správne – nasadnúť do vlaku a odísť do kraja maminých predkov, aj keď sa v ňom ona sama nenarodila, aj keď ju neprivilal ako desaťročnú polosirotu po návrate z Miškovca, kam sa jej rodičia vybrali za prácou, veľmi prívetivo, pokladala ho za rodný, žilo a umieralo tam niekoľko generácií jej rodu.

Rodičia sa na seba prekvapene pozreli, zaskočení ostali aj tí dvaja-traja spolucestujúci, opytovali sa, koľkože má to dieťa, že už vie povedať r, a neveriaco krútili hlavou, mama potom tvrdievala (boli časy, keď sa k tejto spomienke z ktovieakých dôvodov rada vracala), že také rrr už nikdy nepočula, ani odo mňa, ani od nikoho iného, trochu sa vraj aj preľakla, čo môže znamenať takéto prejavenie, absolútne neadekvátne veku, ale prevážila v nej zvedavosť a vzápätí niekoľkokrát nahlas zopakovala názov obce s dvoma r, povzbudzovali ma obaja, no do konca cesty som vraj už len mlčala, a potom

ešte aspoň pol roka, na vernárovské predĺžené r sa doma spomínalo ako na významnú epizódu z môjho detstva, nepochybne častejšie ako na prvé súvislé slová, vety alebo na prvé samostatné kroky, dve dlhočizné, zurčiace, priestor kupé krájajúce rrr a potom dlho, dlho nič.

V chumáčiku ešte nerozvinutej pamäti sa usádza tak trochu záhadne znejúce slovo, vnára sa čoraz hlbšie do zámotkov nesúvislých obrazov, zvukov a pri zriedkavých cestách, keď budem v dospelosti prechádzať touto trasou, sa vo mne zakaždým čosi zachveje, čosi neurčité, obalené nejasnou spleťou emócií, akoby na mňa po desaťročia čakalo v tomto ohybe trate to dlhé, naliehavo zurčiace rrr, a s ním akoby čakal po celý ten čas aj obraz postáv, ktoré ním boli prekvapené, možno zaskočené, samozrejme, že tie obrazy nevydávam za svoju vlastnú spomienku, bolo by to absurdné, poneviam sa v priestore zapamätanom inými, krúžim okolo zvláštnej a nečakanej, no aj tak celkom nepodstatnej udalosti a zakaždým sa pristihujem, že sa v tom priestore cítim príjemne, že ho vnímam ako útulný: priestor, preteplený prítomnosťou mne blízkych ľudí.

e

... Časť, ktorá je v pamäti, hľadá druhú chýbajúcu časť, lebo sama pamäť už cíti, že nie je pospolu, čo zvyčajne bývalo pospolu, a akoby zo svojej zvyklosti vyrušená a ochromená, požaduje časť, ktorá chýba... napísal kedysi na počiatku stredoveku Augustinus Aurelius.

Časť, ktorá je v pamäti, hľadá druhú chýbajúcu časť, poviem potom raz vo vzdialenej budúcnosti, poviem ešte aj to, že pamäť je jedným z najúžasnejších fenoménov, s malými obmenami to budem v nevelkej posluchárni opakovať rok po roku, vrstvenie zažitého, ustavičné prevrstvovanie, dotváranie mozaiky, a aj samého seba, svojho sebaobrazu, svojej identity, počujem sa hovoriť na prednáške, identita

aj ako navíjanie zapamätaného, zapamätané ako mostík medzi minulým a prítomným, predpoklad osobnej continuity, je to moja obľúbená téma, prichádza na rad tesne pred zakončením semestra, čítame Russellove, Dancyho, Wollheimerove texty, texty ďalších filozofov, ktorí sa venovali problematike pamäti, završujem ňou kurz epistemológie a za každým sa na ňu teším, od vernárskej epizódy musí však uplynúť ešte niekoľko desaťročí.

Zatiaľ sa túlim v perinke, pravdepodobne sa mi celkom páči ten rovnomerný kolísavý pohyb pochádzajúci z hĺbky, priam zo samého dna vagóna, prerušovaný občasnými tvrďšími nárazmi kolies o koľajnice alebo prudším zabrzdzením, myknutím súpravy.

Ponorená do svojho niekoľkomesačného vnútorného sveta zachytávam signály prichádzajúce zvonka, ale odmietam na ne reagovať, už som raz zareagovala, keď sprievodca hlasno zvolal názov obce, ktorá prejde do našich rodinných legiend, už som si povedala svoje, obaja rodičia sa skláňajú nado mnou, opakujú to jedno slovo, možno sa im tak veľmi zapáčilo, že ho chcú počuť nanovo, ale to sa ma už netýka, zakuklím sa ešte na niekoľko mesiacov, dokonca, ako mi budú neskôr hovoriť, takmer na pol roka, do dojčenskej mliekovoty a na ďalšie r, či už krátke a tiché alebo dlhočizné a hlasité, si budem musieť počkať takmer celé dva roky.

Ešte sa mi nežiada zvládať boj s hláskami, s písmenami a slovami, boj, ktorý ma potom v určitých obdobiach takmer pohltí, boj o správne slová, späť s hľadaním vlastného jazyka, boj, ktorý ma často bude oddeľovať od reality rozprestierajúcej sa okolo mňa a ktorým sa budem usilovať stvoriť si vlastnú realitu, túlim sa tvárou k čipkovanému lemu na perinke a nevšímam si pokusy rodičov vyprovokovať ma k ďalšiemu verbálnemu prejavu, mama, ktorá pôsobila v detskej protituberkulózne poradni, mala s deťmi bohaté skúsenosti, no s takým niečím sa nikdy nestretla, možno v kútiku duše zadúfa, že

v jej dcére bude čosi mimoriadne, možno aj preto sa k epizóde vracala, spomínaš si, navzájom sa obaja vypytovali aj v mojej prítomnosti, ba vlastne azda najmä pre moju prítomnosť, akoby mi spomienku chceli vstúpiť do vedomia, premeniť ju na akýsi praspomienkový základ, na ktorom sa dá budovať ďalej, všetci v kupé boli z toho prekvapení, ale nech sme robili čokoľvek, to už sa rodičia obrátili ku mne, nepomohlo to, už si sa neozvala, povedali tak trochu akoby s výčitkou, nebolo to veľmi korektné, vzbudiť nádeje na čosi mimoriadne, čo sa vymykalo z bežnej skúsenosti, a potom sa na tak dlho odmlčať, pravdaže, nikdy nič podobné predom mnou nahlas nevyslovili.

e

Tkanie praspomienok, splietanie pavučinových vláken do jemnej siete, Arachné sa celkom oddáva svojej práci, prekresľuje zažitú do ucelenejších obrazov, ak sa pretrhne jedno oko, sieť trochu stiahne, ešte vždy je dosť pevná, no pri poškodení viacerých ôk spojivo medzi nimi slabne, nite povoľujú a mozaika sa rozpadá na nesúvislé fragmenty, ktoré v sebe nenesú správu o celistvosti pôvodného obrazu, Idmonova dcéra sa však nevzdáva a púšťa sa do tkania novej siete, koná poslušne prácu, na ktorú ju odsúdila rozhnevaná Aténa pobúrená jej výzvou súťažiť s bohyňou v tkáčskom umení.

Arachné, tá v mojom vnútri, začína odznova, už nie za trest, možno dokonca pre radostné očakávanie: sieť je nevyhnutná, čo len pavučinová, pamäťové vlákna spájajú s minulosťou, s tou, ktorou som bola (steliem sa do siete spomienok, ovijam sa nimi, dotváram, prepájajú sa vo mne, nejestvujú prísne hranice medzi nimi).

e

Nedeľné dopoludnie, už som veľká, nepotrebujem kočík, viem sama kráčať, chvíľami ešte trochu neisto, mama dovára obed a zveruje ma otcovi, ideme

na prechádzku, otec ma drží pevne za ruku a ja mu jeho stískam nemenej pevne, kráčame po hlavnom námestí mestečka, kde rodičia pôsobia, zjzdeme ďalej, ako sme pôvodne chceli, stretávame sa s otcovým známym, zarožprávajú sa, otec sa občas prihovára aj mne, spočiatku spokojne džavocem, ale postupne prestávam odpovedať, stále sa tuho držíme za ruky, otec zaujatý do rozhovoru, ja celkom mlkva, keď sa konečne chceme otočiť a vydať na spiatočnú cestu, muži sa lúčia a vtom ten známy hovorí otcovi, počuj, veď to dieťa ti spí postojačky.

Dobre, že sa na to nepamätáš, hovoríeva mi otec po rokoch, epizódka sa však tiež usadila v rodinnej pamäti, ešte by som stratil tvoju dôveru, hovorí otec napoly vážne, napoly s úsmevom, vie, že mu dôverujem tak ako málokomu, sú otázky, s ktorými sa najradšej obraciam práve naňho, možno aj preto, že jeho odpovede sú menej jednoznačné ako mami-ne, z každej odpovede vyrastajú nové otázky, na niektoré vie odpovedať, na iné nie, otvorene vraví, tak toto si musím ešte premyslieť, nachytala si ma, zato mama má rada jasnú, pokiaľ možno definitívnu odpoveď, netají, že uprednostňuje jasnosť, priedračnosť, pohyb z bodu A do bodu B má byť priamy, bez zbytočných okľúk, zrozumiteľný, jednoducho vysvetliteľný, jasnosť a priedračnosť jej zaistujú vnútornú rovnováhu, pokoj, ktorý pre ňu predstavuje jednu z najväčších hodnôt.

Až neskôr pochopím, že každý z nich dospieval k svojej rovnováhe odlišným spôsobom, mamina rovnováha je iného druhu, opiera sa o iné princípy, otec nazerá na problémy s nadhľadom, v širších súvislostiach, neznervózňuje ho, ak ich nevyriešime, alebo aspoň sa tak tvári, mama by ich chcela mať čím skôr vyriešené, chce jednoznačnosť vo vzťahoch, v interpretáciách, trápi sa, ak v niečom nemá istotu, ktorá sa opiera o presne vymedzené, pokiaľ možno nemenné a ľubovoľne už vôbec nie meniteľné pravidlá, tak to vnímam na prahu mladosti, tak si to pamätám.

Napíname čerstvo oprané prestieradlo, ktoré sa nafaňuje na manželskú dvojposteľ, otec na jednom, ja na druhom konci, mama čaká, aby ho mohla začať žehliť, meriame si silu, a ak sa jednému z nás vyšmykne z ruky pri prudšom pohybe cípy látky, sme jeme sa.

Smejeme sa, hoci predtým sme mali vážny rozhovor, neskôr by som ho mohla označiť ako rozhovor o problémoch antropocentrizmu, bola som zvedavá, čo si otec o tom myslí, začínalo ma to zaujímať, ale bola som zároveň dosť zmätená, robila som si výpisky z kníh, ktoré som vyberala z rodičovskej knižnice, človek a jeho miesto vo vesmíre, samozrejme, že predovšetkým zmysel ľudského jestvovania, začiatok a koniec, to som už zaplňala stránky denníka aj vlastnými myšlienkami, pochybnosťami, mala som čosi vyše dvanásť a trápila som sa nad otázkami, ktorým som vôbec nerozumela.

Držali sme v ten podvečer cípy prestieradla a napínali ho, aby sa dalo lepšie žehliť, otec v závere rozhovoru prehodil akoby len tak mimochodom, ale veď človek nie je oveľa viac ako mravec, z vesmírneho hľadiska je to takmer jedno, súčasť celku, to je všetko, nijaké privilegované postavenie, nijaký bod, vrchol, ku ktorému by mal človek najbližšie, skoro mi vypadlo prestieradlo z rúk, dovedy sme sa o takýchto veciach nerozprávali, nie takto, a z toho, čo občas pri rôznych príležitostiach povedala predomnou mama, som si vytvorila úplne odlišnú predstavu o usporiadaní sveta, pôsobila upokojujúco, bezpečnejšie.

To predsa nemyslíš vážne, ozvala sa mama a uprene sa na neho pozrela, samozrejme, že tam je rozdiel, všimla som si ten uprený, možno prosiaci, možno trochu aj výstražný pohľad, tomu predsa nemôžeš veriť.

No tak celkom nie, pripustil otec na okamih, ale tak trochu áno, dodal po chvíli.

Nie, toto naozaj netreba, v maminom hlase sa zachvel hnev, nie teraz, ak niekto príde k takým názorom.

rom po rokoch, je to jeho vec a jeho právo, ale prečo s nimi začínať už v detstve, nechápem, načo je to dobré.

Aby sa možno neskôr predišlo sklamaniam, aby človek od začiatku vedel.

Nestalo sa nič veľké, nijaká významná udalosť, len sme stáli s otcom oproti sebe a v rukách každý z nás držal rožky farebného posteľného prestieradla, nie viac ako mravec, zahniezdilo sa to vo mne, z vesmírneho hľadiska naozaj nie viac, prvý závan relativizmu, skepsy, spochybnenie predstáv o absolútnych istotách, o akejkolvek absolútnosti, bezvýhradnej, nepopierateľnej, pocítila som veľké sklamanie, akoby sa čosi zo mňa náhle stratilo, čosi, čo pravdepodobne už nikdy nenájdem, zavanul na mňa smútok a chápala som, že mama ma chcela pred ním uchrániť, aspoň zatiaľ, kým si proti nemu nevybudujem vlastnú obranu.

Ešte zopár pokusov o nové argumenty a protiarargumenty z maminej, potom z otcovej strany, prestieradlá a damaskové obliečky boli dostatočne ponáňované, pripravené na žehlenie, rozhovor ukončený, mama, neskrývajúca podráždenie, položila na stôl žehličku, my dvaja sme sa mohli vzdialiť, odchádzali sme z kuchyne, obaja akísi nesvoji, povedala by som, kľúčová spomienka, ak čosi také existuje, jedna z kľúčových.

e

Máš nejaké spomienky z vojny, opytuje sa ma Ivica pri nahrávaní rozhlasovej relácie, témou relácie je vojna v mierovom čase, sedíme v štúdiu a popíjame čaj, evakuácia v Brezne, napadne mi, teta Elenka, ktorá sa nebála ani počas poplachu zájsť po chlieb k pekárovi, mám svoj osud a ten nezmením, ani keď ostanem sedieť v kryte, hovorievala, a mám aj svojho ochrancu, osud je osud, neujdeš pred ním, darmo by si sa schovával.

O ochrancovi mi bude rozprávať aj neskôr, keď sa bude cítiť veľmi osamelo, ale nebude si chcieť po-

cit osamelosti pripustiť a pri každej návšteve, pri každom telefonáte ma priam zasype historkami o ochrancovi, neuveriteľnými historkami o tom, čo všetko je v jeho silách, ako jej pomáha, radí, napríklad aj pri riešení celkom praktických problémov, a jeho rady sú vždy veľmi dobré, účinné, minule mi dobre poradil, ktorú chladničku si mám kúpiť, stará sa mi pokazila a bolo treba novú, nevelmi sa vyznám v tých dnešných, a tak som sa obrátila na neho, pomôž, vravím mu ešte doma a potom aj v obchode, a on pomohol, veľmi dobrú sme spolu vybrali, tak veru, ja nie som sama, hovorí mi teta Elenka do telefónu, vôbec nie je dôležité, že v dome okrem mňa nebýva nikto, na duši nie som sama, zdôrazňuje, lebo keď potrebujem, mám svojho radcu, ten mi je za všetkých ľudí, má ma rád, ako ma nikto nikdy nemal rád; namietam, že mala predsa matku, s ktorou ju spájal veľmi silný cit, mala predsa otca, brata, ale akoby ma nepočula, opakuje svoje, tak ako on nikto nikdy.

S tetou Elenkou si pravidelne píšeme alebo telefonujeme, témy sa opakujú, počasie, choroby, záhrada a v poslednom čase predovšetkým on, radca, ochranca, keď mi o ňom píše v liste, zakaždým dáva na začiatok slov veľké písmeno, ale cítim ho aj v jej hlase, v intonácii, slovo s veľkým počiatočným písmenom znie z jej úst celkom inak ako ostatné slová, vyslovuje ho vzrušene, akoby v očakávaní zasvätenia, čakania na zázrak, zažila tak málo zázračného, celý život samé starosti, trápenia, otec, ktorý sa vrátil z prvej svetovej s maláriou, brat, ktorý ochorel na tuberkulózu a potom ešte aj na cukrovku, múdry, študovaný brat, a oni nemali dosť peňazí na lieky, choroby, chudoba, bieda, až v starobe sa čosi zjavilo, prečo až tak neskoro, pýta sa takmer v každom rozhovore alebo liste, ktorý mi napíše, ale hneď si aj sama odpovedá, neskoro je vždy lepšie ako nikdy, hlavné je, že to zázračné vôbec prišlo, ochranca, ktorý jej dáva silu, verila v jeho existenciu už dávno, ibaže spočiatku ho ešte tak dôverne nepoznala, bol ochrancom,

akého majú viacerí, tí s pevnou vierou, no ešte nebol jej vlastný, jedinečný, už chápem, že ani telesne blízky, telesnú blízkosť nahrádzajúci, ešte nebol tým ochrancom, akým sa stal potom, v starobe, v čase, keď ju už len pár rokov delí od smrti.

Počas náletov ju chránil pred strachom vyjsť na ulicu a spôsobil, že dokázala pokojne kráčať k pekárovi po bochník chleba, mama, ktorá bude túto epizódu neskôr často spomínať, sa netají obdivom k sesternici, ale neskrýva ani tichý úžas, nebála sa, nikdy, s takým silným fatalizmom som sa už potom nestretla, počujem ju, ako o tom rozpráva v kuchyni nášho starého bytu, v rozľahlej kuchyni, v ktorej je dosť priestoru na veľký stôl, drevené kreslo aj na diván, v zime, keď šetríme palivom, sedávame okolo stola a zhovárame sa, na sporáku buble voda, mama zavari bylinkový čaj, potom pokračuje v spomienkach, v ďalších bytoch, do ktorých sme sa postupne sťahovali, už nebola taká priestranná kuchyňa a zdá sa, že ani toľko času na rozhovory.

Priateľka-redaktorka čaká na moju odpoveď, reláciu majú vysielat' na Vianoce, práve preto sa usilujeme vyhnúť sentimentálnemu tónu v spomienkach, chceme vecnosť, a ak sa dá, autentickosť spomienky, osud je osud, pred ním nemožno ujsť, hovorím, bývali sme v dome tety Elenky, v meste zavýjali sirény oznamujúce poplach, ale nebála sa a vyšla na ulicu, všetci ostatní strúpali strachom v pivnici, do ktorej sme, ako naši spomínali, utekali hneď po prvých zvukoch sirény, ostatní ju odhovárali, prosili, aby nešla, musíme sa zaobísť bez chleba, vraveli, ale nedala sa prehovoríť, vyšla z domu s taškou v ruke, pokojná, a zakaždým sa vrátila, akoby sa nič nedialo, rozprávam o tom teraz do mikrofónu, to je to, čo nosím v spomienkach na vojnu, v prerozprávaných spomienkach.

A vlastne ešte čosi, dodám neisto, Ivica na mňa upriami pohľad a ukáže rukou na mikrofón, áno, ešte čosi, zopakuje moje slová formou otázky, takmer nástojčivej.

Ešte bola Katka, ozvem sa po malej chvíli váhavo, moja bába Katka, ale už neviem, ako presne vyzerala, a, pravdu povediac, o tom všetkom väčšmi neviem ako viem, možno by si si predsa len spomenula, povie priateľka a ja sa pokúšam uvoľňovať jednotlivé vrstvičky v zatarasenej pamäti, popresúvať ich, dotknúť sa prastarých zámotkov, zaboriť sa do nich ostrým vedomím hlbšie, hrala som sa pod stolom v izbe, v prednej, tak sa nazývala, v izbe s oblokmi do ulice, hovorím, odrazu čosi buchlo, vletelo do izby, schúlila som sa do kúta, asi mi tak prikázali, hrať sa pod stolom, ibaže Katku som predtým nechala uprostred izby.

Ako rozprávam, vidím tú izbu pred sebou, neskôr som k tete, vtedy už žila sama, chodievala na prázdniny, nechala ma v tej izbe spávať, akoby som získala epizódou s Katkou na ňu právo, úlomok granátu, čo vletel z ulice oknom, jej odtrhol ruku a takmer aj hlavu, ostala visieť na tenkom pásiku látky, hovorím do mikrofónu, presne tak, ako mi to neraz rozprávala teta Elenka, veru, na celkom tenkom pásiku, to už sme my dospelí prestrašene vbehli do izby, a ty si vôbec neplakala, hovorí teta, len si vytriešala oči a pritískala si k lícu tú odtrhnutú ruku, nie Katku, ale jej ruku, ktorá vlastne už ani nebola jej.

To je všetko, odtiahnem sa od mikrofónu, viac si z vojny nepamätám, aj tak je to len taká spomienka-nespomienka, priateľka vypína magnetofón, dobre teda, stačí, dúfam, že sa mi to podarí dobre zostrihať, končíme s nahrávaním, myslím, že to bude presne to, čo som chcela, dodá po chvíli.

e

Keď som mala takmer päť, pochopila som princíp spájania písmen do slov, bol to pre mňa úžasný objav, konečne som prenikla do tajomstva knižiek, z ktorých mi dovtedy rodičia večer pred spaním čítavali, konečne som prišla na koreň súvislostí medzi jednotlivými písmenkami a rozprávkovým príbehom, ktorý bolo možno vtesnať do tých písmeniek,

už som nebola celkom odkázaná na ochotu a čas mamy alebo otca, už som nemusela čakať na ďalší príbeh až do večera, knižky sa mi stali prístupnejšími, samozrejme, išlo najmä o leporelá, obrázkové knižky s drobným sprievodným textom, mohla som si ich vziať kedykoľvek počas dňa, nielen vziať, ale aj pomaly, s obrovskou trpezlivosťou a húževnatosťou lúskať v nich slová, skladať ich do viet, bol to pre mňa asi taký objav, ako keď som o niečo neskôr písala prvé slová a zistila, že aj ja sama mám takú moc a všetky veci, všetko okolo mňa sa mi môže medzi prstami premeniť na písmená, na štvoricu, päťticu alebo aj osmicu písmen, ktorá mala pre mňa čaro zázraku, hoci s tým zázrakom, ako sa onedlho ukázalo, boli spojené aj nemalé problémy.

Naši boli na mňa nesmierne hrdí a každej návšteve, ktorá k nám v tom období prišla, nezabudli ako by len tak mimochodom povedať, naučila sa čítať, sama, a keď návštevníci neboli náchylní uveriť tomuto oznámeniu, mama, bola to väčšinou ona, ma hneď vyzvala, no pod' a prečítaj niečo, keď to urobila prvý raz, a ja som odriekala niekoľko riadkov z veršovaného leporela, niekto z našich hostí pochybovačne prehodil, ale ona to asi vie naspamäť, mama sa takmer urazila a odvtedy sa vždy obrátila k návšteve, aby otvorila knižku na ktorejkoľvek strane, ukázala mi presne riadok, a tak sa presvedčila o mojej schopnosti čítať.

Na rozdiel od neskorších výziev, aby som pred návštevami zahrála niečo na klavíri, ma prosba o prečítanie odseku z ľubovoľnej knižky nerozladovala, naopak, v tomto prípade som sa celkom rada predvádzala, čítala som nahlas, niekedy som sa tak ponáhľala, až som prehltala slová, len aby mi uverili, páčilo sa mi, keď ma potom chválili a hovorili našim, z tej niečo bude, uvidíte, tá to niekam dotiahne, nevedela som si predstaviť, čo znamená dotiahnuť to niekam, azda niečo niekam ďaleko zaniest', niečo ťažké, ak to bolo treba ťahať, nerozumela som celkom tomu zvratu, ale zapáčil sa mi, tak ako sa mi páčilo,

ak ma niekto chválil, naši mali radosť, dokonca, ako hovorili, boli na mňa hrdí, aj to sa mi páčilo.

e

Nazýva sa to test detstva, zvyčajne ho uvádzam na prednáške, keď chcem demonštrovať ťažkosť konfrontácie toho, čo má človek skutočne zapamätané, s tým, čo vie z rozprávania iných, pamäť osobná a neosobná, zapamätané z druhej ruky, aj tak sa tomu hovorí, raz ktosi zo študentov poznamenal, je to, ako keby som svoje spomienky nakupoval v sekáči, niekto ich už vynosil, a teraz si ich od neho preberám a budem ich nosiť ja sám, prikývla som, presne tak, second hand memory, ani si to často neuvedomujeme, odkázanosť na inštitúcie druhej ruky, niektorí sa zasmiali.

e

Do škôlky som, neviem prečo, nechodila rada, pravdepodobne som sa bránila zmene, ktorá s tým súvisela, najlepšie som sa cítila doma, s jednou alebo dvoma bábami, viac som odrazu nikdy nemala a ani by som nebola chcela mať, s bábami a s knižkami detských riekaniak, s rukou zasunutou do maminej dlane, chodievali sme spolu takmer každý deň na prechádzky, najprv na tie povinné, nakúpiť, čo bolo treba, a potom popoludní do blízkeho lesíka.

Vystačila som si s tým, čo bolo doma, keď sa mi nechcelo, nemusela som sa s nikým cudzím rozprávať ani hrať, nikoho cudzieho poslúchať, bola som spokojná, mama ma však napriek tomu jedno ráno odvieďla do škôlky, vysvetľovala mi, ako mi tam bude dobre, budú tam rôzne hračky, aké doma nemám, a naučím sa všeličo, čo by som sa doma nenaučila, opakovala som, že tam nechcem ísť, nechápala som, prečo mame záleží, aby som odrazu zmenila spôsob života, možno jej to niekto prikázal, bola som presvedčená, že ani ona si to nemôže priať, že to nechce ani ona sama, ale plní nejaký príkaz, doma nám predsa bolo spolu tak dobre, nezaujímali ma hračky